

اثبات امامت در سوره «قدر»

حجت الاسلام والمسلمین عبدالکریم پاک‌نیا*

اشاره

بررسی‌های تفسیری و حدیثی عالمان شیعه نشان می‌دهد سوره «قدر»، برهان قاطعی بر اثبات امامت اهل بیت علیهم‌السلام و استمرار ولایت آن گرامیان و نیز امامت حضرت مهدی عجل‌الله تعالی فرجه‌اش است.^۱ این سوره ارتباط تنگاتنگی با امتداد ولایت اهل بیت علیهم‌السلام تا قیامت دارد. هرچند وحی به معنای خاص آن پس از رسول گرامی اسلام صلی‌الله علیه و آله منقطع شد و نبوت به پایان رسیده است؛ اما این سوره نشان می‌دهد راه ارتباط خدا با خلق و خلق با خدا، همیشه باز بوده و منقطع نشده است.

برکات سوره قدر

«قدر» به معنای مقام و منزلت است؛ یعنی شب قدر، شب ممتاز و با عظمت. خداوند می‌فرماید: «وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ»^۲ آن‌گونه که باید، مقام و منزلت الهی را نشناختند». شب قدر یعنی شب بامنزله و باشکوه؛ برای همین گفته‌اند «اگر شب‌ها همه قدر بودی، شب قدر بی‌قدر بودی».

گر سنگ همه لعل بدخشان بودی پس قیمت لعل و سنگ یکسان بودی^۳
در این نوشتار به چند مورد از مقام و منزلت شب قدر در کلام اهل بیت علیهم‌السلام اشاره می‌کنیم و اثبات امامت را در این سوره بررسی خواهیم کرد.

* استاد سطح عالی حوزه علمیه قم و مبلغ نخبه دفتر تبلیغات اسلامی.

۱. محمدباقر مجلسی، مرآة العقول، ج ۱۶، ص ۳۸۶.

۲. انعام: ۹۱.

۳. مصلح‌الدین سعدی، گلستان، باب هشتم در آداب صحبت، حکمت شماره ۴۱.

الف) میوه قرآن

ثمره هر چیزی، نتیجه عالی و نهایی آن را نشان می‌دهد. بر اساس روایات، سوره «قدر» با اثبات امامت، نتیجه اهداف عالی بعثت انبیا را به همراه دارد؛ همان نتیجه‌ای که خدای متعال می‌خواهد از نزول کتب آسمانی به‌ویژه قرآن به دست آید؛ یعنی هدایت انسان‌ها که به وسیله پیشوایان هدایت انجام می‌گیرد. درحقیقت هدایت بشر توسط یک رهبر صالح و متعهد، هدف نهایی بعثت است.

امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود:

هر چیز میوه‌ای دارد و میوه قرآن، سوره قدر است؛ هر چیز گنجی دارد و گنج قرآن، سوره قدر است؛ هر چیز یاری‌گری دارد و یاری‌کننده ضعیفان، سوره قدر است؛ و هر چیز راه آسانی دارد و راه آسان برای درماندگان، سوره قدر است؛ و هر چیز عصمتی دارد و عصمت مؤمنان، سوره قدر است؛ و هر چیز هدایتی دارد و هدایت صالحان، سوره قدر است؛ هر چیز سروری دارد و سرور قرآن، سوره قدر است؛ هر چیز زینتی دارد و زینت قرآن، سوره قدر است؛ هر چیز خیمه‌ای دارد و خیمه متعبدان، سوره قدر است؛ و هر چیز بشارتی دارد و بشارت مردم، سوره قدر است؛ و برای هر چیز حاجتی است و حاجت بعد از رسول اکرم صلی الله علیه و آله، سوره قدر است؛ پس به آن ایمان بیاورید.^۱

ب) پیوند سوره قدر و نماز

تلاوت سوره «قدر» به نمازهای واجب عظمتی خاص می‌دهد و وزن معنوی آن را بالا می‌برد؛ بر همین اساس قرائت این سوره در نمازهای واجب و مستحب، سفارش شده است. امام صادق علیه السلام فرمود: «مَنْ قَرَأَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ فِي فَرِيضَةٍ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ نَادَى مُنَادٍ يَا عَبْدَ اللَّهِ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا مَضَى فَاسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ: ۲ هرکه "إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ" را در یکی از نمازهای واجب خداوند بخواند، ندا دهنده‌ای ندا سر می‌دهد: ای بنده خدا، خداوند برای تو آنچه را گذشت آمرزید؛ پس کردارت را از سرگیر».

۱. «لکل شیء ثمرة و ثمرة القرآن إنا أنزلناه...» (محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۹۲، ص ۳۳۱).

۲. هاشم بن سلیمان بحرانی، تفسیر البرهان، ذیل آیه.

ج) پیوند با شهادت

قرائت بامعرفت سورة «قدر» و عمل به دستورات آن، ثواب شهادت و جهاد در راه خدا را دارد.^۱ این مسئله شاید به این علت باشد که اگر کسی سورة «قدر» و مضامین آن درباره اعتقاد به امام زمان خویش را بخواند، یعنی امامش را در هر زمان بشناسد و از او تبعیت کند، نوعی جهاد تبیین محسوب می‌شود؛ از این رو همان کاری که مجاهدان در راه حق و امامت در جهاد اصغر انجام می‌دهند، او هم در همان مسیر گام برمی‌دارد.

د) برکات معنوی

اسماعیل بن سهل گوید در نامه‌ای به امام باقر علیه السلام چنین نوشتم: «بدهی بسیار سنگینی بر عهده‌ام می‌باشد [که از پرداخت آن ناتوانم]». امام علیه السلام در پاسخم نوشت: «أَكْثَرُ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ وَرَطْبُ لِسَانِكَ بِقِرَاءَةِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ»^۲ فراوان استغفار نما و پیوسته زبانت را به خواندن سورة قدر مرطوب نگاه‌دار».

ه) عطای نعمت ولایت

از دیگر برکات شب قدر، اعطای نعمت بزرگ ولایت به عالمیان است. مشیت الهی بر تقدیر نعمت ولایت علی علیه السلام و فرزندانش - بالاترین نعمت در این عالم - در شب قدر مقدر شده است. در روایتی به نقل از امام علی علیه السلام از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله آمده است: «إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدَّرَ فِيهَا مَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَكَانَ فِيهَا قَدَّرَ عِزَّ وَجَلَّ وَلاَئِكَ وَوَلَايَةُ الْأَيِّمَةِ مِنْ وَلَدِكَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»^۳ علی جان، آیا می‌دانی معنای شب قدر چیست؟ گفتیم: نه، ای رسول خدا. فرمود: «خداوند متعال در آن شب، آنچه را تا روز قیامت خواهد شد، مقدر کرده است و از جمله آنچه مقدر کرده، ولایت تو و ولایت امامان از فرزندان تو تا روز قیامت است».

و) دلیل وجود امام زمان علیه السلام

بر اساس روایاتی که از پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان علیهم السلام در الکافی نقل شده است، فرشتگان الهی در شب قدر بر جانشینان رسول خدا (امامان شیعه) نازل می‌شوند. براساس این روایات، نزول

۱. امام باقر علیه السلام فرمود: «مَنْ قَرَأَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ بِجَهْرِ كَانَ كَشَاهِرِ سَيْفِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ...» (فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۴۰۳).

۲. عبدعلی بن جمعه عروسی حویزی، تفسیر نورالثقلین، ذیل آیه.

۳. همان، ج ۵، ص ۶۲۹.

فرشتگان در شب قدر ویژه زمان پیامبر صلی الله علیه و آله نیست و پس از رحلت او نیز فرشتگان بر امام معصوم نازل می‌شوند.^۱ عالمان شیعه با استناد به سوره «قدر»، بر وجود و زنده‌بودن امام مهدی عجل الله تعالی فرجه‌اش استدلال می‌کنند؛ زیرا نزول فرشتگان نیازمند وجود حجت الهی در هر زمان است. این آموزه نشان می‌دهد که زمین هیچ‌گاه از امام معصوم خالی نمی‌ماند و وجود ایشان تا روز قیامت ضروری است و فرشتگان هر سال در شب قدر به محضرش مشرف می‌شوند و مقدرات را عرضه می‌دارند.

تفسیر سوره قدر

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ: به نام الله که رحمان و رحیم است».

تفسیر آیه اول

«إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ: ما آن قرآن با عظمت را در شب قدر نازل کردیم».

ضمیر در «انزالناه» به قرآن برمی‌گردد و ظاهرش این است که خداوند متعال همه قرآن را در شب قدر نازل کرده است، نه بعضی از آیات آن را. مؤیدش هم این است که تعبیر به انزال می‌کند که ظاهر در اعتبار یکپارچگی است، نه تنزیل که ظاهر در نازل کردن تدریجی است.^۲

معانی قدر

برای قدر معانی مختلفی مطرح است؛ از جمله:

۱. قدر و شرافت عظیم؛ همان‌گونه که در آیه ۷۴ سوره «حج» فرمود: «مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ: آنها قدر خداوند را نشناختند».
۲. قرآن با تمام قدر و منزلتش بر رسول والا قدر و به وسیله فرشته صاحب قدر نازل گردید.
۳. شبی که مقدرات و سرنوشت انسان‌ها تعیین می‌شود و این دلیل روشنی بر سرنوشت‌ساز بودن کتاب آسمانی قرآن است.
۴. در این شب مقدرات، نزول قرآن مقدر شده است.
۵. کسی که آن شب را احیا بدارد، صاحب قدر و مقام و منزلت می‌شود.
۶. در آن شب، آن قدر فرشتگان نازل می‌شوند که عرصه زمین بر آنها تنگ می‌شود؛ در این

۱. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۱، ص ۲۴۷-۲۵۲.

۲. سید محمد حسین طباطبائی، المیزان، ج ۲۰، ص ۳۳۰.

معنا تقدیر به معنای تنگ شدن آمده است؛ مانند آیه «وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ»^۱ و آنها که تنگدستند، از آنچه که خدا به آنها داده انفاق نمایند»^۲.

پرسش:

اگر بعثت رسول خدا ﷺ در ۲۷ رجب با نزول قرآن آغاز شده است، چرا در این سوره شب قدر در ماه رمضان، هنگام نزول قرآن معرفی می شود؟

پاسخ:

طبق کلامی از حضرت صادق علیه السلام^۳ قرآن دو مرتبه نازل شده است؛ یک نزول دفعی و یکپارچه و یک نزول تدریجی و در ۲۳ سال ایام رسالت اشرف کائنات، حضرت ختمی مرتبت. بر اساس روایت پیش گفته و آرای مفسران، قرآن دو مرتبه نازل شده است: الف) یکپارچه در شب قدر به قلب مطهر رسول گرامی صلی الله علیه و آله یا به بیت المعمور که این سوره به آن اشاره دارد؛ ب) تدریجی در بیست و سه سال دوره رسالت پیامبر. تعبیرهای قرآن نیز درباره نزول این کتاب آسمانی، گاهی با واژه «انزلنا» به معنای نزول دفعی است و گاه با واژه «نزلنا» به معنای نزول تدریجی.

پس نزول دفعی قرآن با انضمام آیه «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ» و آیه «شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ»^۴ مشخص می کند که شب قدر در ماه رمضان است.^۵

چند نکته در این باره گفتنی است که در ادامه به این موارد می پردازیم.

الف) ماه نزول کتب آسمانی

بر اساس رهنمود پیشوای ششم علیه السلام، کتاب های آسمانی در ماه مبارک رمضان - که ماه خداست - نازل شده اند. امام صادق علیه السلام فرمود: «نَزَلَتِ التَّوْرَةُ فِي سِتِّ مَضَتْ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ نَزَلَ الْإِنْجِيلُ فِي اثْنَتَيْ عَشْرَةَ لَيْلَةً مَضَتْ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ نَزَلَ الزَّبُورُ فِي لَيْلَةٍ ثَمَانِي عَشْرَةَ مَضَتْ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ نَزَلَ الْقُرْآنُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ»^۶ تورات در شب ششم ماه رمضان، انجیل در شب

۱. طلاق: ۷.

۲. جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه، ج ۲۷، ص ۱۸۸.

۳. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۸۵، ص ۵۲.

۴. بقره: ۱۸۵.

۵. محسن قرائتی، تفسیر نور، ج ۱۰، ص ۵۴۳.

۶. عبدعلی بن جمعه حویزی، تفسیر نور الثقلین، ذیل آیه.

دوازدهم، زبور در شب هجدهم رمضان و قرآن در شب قدر نازل شده است».

ب) شهادت قرآن ناطق

طبق فرمایش امام مجتبی علیه السلام، شهادت علی علیه السلام قرآن ناطق و شایسته‌ترین مفسر قرآن، در شب قدری که قرآن نازل شد، اتفاق افتاد و این خود دربرگیرنده نکته مهمی است که به یقین نزول قرآن و شهادت علی علیه السلام در شب نزول قرآن به هم مرتبط‌اند و شاهد این معناست که این دو پیوند ناگسستی با هم دارند؛ چراکه با شهادت علی علیه السلام می‌خواستند قرآن صامت را هم از صحنه خارج کنند تا قرآن و عمل به آیات آن احیا نشود و زنده نماند.

امام باقر علیه السلام فرمود: چون امیرالمؤمنین علیه السلام به شهادت رسید، حسن بن علی علیه السلام در مسجد کوفه به پا خاست و بعد از حمد و ثنای الهی فرمود: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ قُبِضَ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ رَجُلٌ مَا سَبَقَهُ الْأَوَّلُونَ وَلَا يُدْرِكُهُ الْآخِرُونَ... وَاللَّهِ لَقَدْ قُبِضَ فِي... اللَّيْلَةِ الَّتِي نُزِّلَ فِيهَا الْقُرْآنُ: ۱ ای مردم، در این شب مردی به شهادت رسید که پیشینیان بر او سبقت نگرفتند و پسینیان به او نرسند ... به خدا که او در شبی به شهادت رسید ... که قرآن فرود آمد».

حاکم نیشابوری از عالمان اهل سنت روایتی را با سند جناب ام سلمه از خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله روایت می‌کند که فرمود: «عَلَيَّْ مَعَ الْقُرْآنِ، وَالْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ لَنْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ: ۲ علی علیه السلام [مفسر قرآن] همراه قرآن است و قرآن [بیان‌کننده ویژگی‌ها و اوصاف علی علیه السلام] در بیش از سیصد آیه [نیز همراه با علی علیه السلام] است. هیچگاه علی علیه السلام از قرآن و قرآن از علی علیه السلام جدا نمی‌شوند تا اینکه کنار حوض کوثر بر من وارد شوند». این روایت صحیح نبوی^۳ افزون بر اشاره به افضل بودن مطلق علی علیه السلام در تمام ابعاد شخصیتی‌اش، عصمت آن گرامی را هم ثابت می‌کند؛ چراکه قرآن کریم کلام خداوند است که از طریق جبرئیل امین بر رسول خدا صلی الله علیه و آله نازل شد و آن حضرت نیز بدون دخل و تصرف آن را برای امت اسلامی ابلاغ فرموده است. همان‌گونه که قرآن کریم کلام الهی و پیراسته از سخنان بشری و اوهام شیطانی است، امیرمؤمنان علیه السلام که همراه همیشه قرآن است نیز معصوم از هرگونه خطا و اشتباه در هر زمان است. کشف الغمّه هم روایتی را این‌گونه نقل کرده است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در آستانه رحلت

۱. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۱، ص ۴۵۷.

۲. ابوعبدالله محمد بن عبدالله، المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۳۴.

۳. حاکم نیشابوری در پایان روایت ام سلمه می‌نویسد: «هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ». شمس‌الدین ذهبی نیز نظر حاکم را تأیید می‌کند و روایت را صحیح می‌داند.

خویش فرمود: «إِنِّي مُخَلَّفٌ فِيكُمْ كِتَابَ اللَّهِ (عَزَّ وَ جَلَّ) وَعِثْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي. ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَرَفَعَهَا فَقَالَ: هَذَا عَلِيٌّ مَعَ الْقُرْآنِ وَالْقُرْآنُ مَعَ عَلِيٍّ، خَلِيفَتَانِ بَصِيرَانِ لَا يَفْتَرِقَانِ حَتَّى يَرِدَا عَلَى الْحَوْضِ، فَأَسْأَلُهُمَا مَاذَا خُلِفْتُ فِيهِمَا:»^۱ ای مردم، من در میان شما کتاب خدا و عترت و اهل بیت را به امانت می‌گذارم. بعد دست علی علیه السلام را بلند کرد و فرمود این علی به همراه قرآن است و قرآن هم با علی است. دو جانشین با بصیرت من که هرگز از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه در کنار حوض کوثر بر من وارد شوند و در روز قیامت کنار حوض از شما سؤال می‌کنم که چه کردید با جانشینانم؟».

بنابراین چنان شب باشکوهی و چنان کتاب ارزشمندی تا این اندازه با هم تناسب دارند که بهترین کتاب در بهترین شب بر بهترین انسان‌ها نازل می‌شود: «إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ». شب قدر، شب شکرگزاری و تشکر از خداوند است؛ زیرا مهم‌ترین نعمت خداوند بر بشر، یعنی قرآن نازل شده است.

تفسیر آیه دوم

«وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ: و تو چه می‌دانی که عظمت شب قدر چیست؟». این عبارت مثل این است که می‌فرماید ای محمد، نمی‌دانی چه اندازه بزرگ است شب قدر و نمی‌دانی احترام آن چیست؟ این بیان نوعی ترغیب بر عبادت در آن است. سپس خداوند سببان درباره حرمت و عظمت آن می‌فرماید: «شب قدر بهتر از هزار ماه است». هزار ماه بیش از هشتاد سال است؛ به راستی چه شب با عظمتی است که به اندازه یک عمر طولانی پربركت ارزش دارد.^۲

تفسیر آیه سوم

«لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ: شب قدر بهتر از هزار ماه است». شب قدر از دو حیث از هزار ماه بهتر است؛ الف) خود شب از لحاظ تعیین سرنوشت‌ها؛ ب) عمل صالح در آن شب و نزول قرآن نیز بر این افضل بودن افزوده می‌شود.^۳ شبی که در پرتو امامت امامی عادل باشد، بهتر است از هزار ماه حکومت طاغوتی بنی‌امیه.

۱. علی ابن ابی‌الفتح اربلی، کشف الغمّه، ج ۲، ص ۳۵.

۲. فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۷۸۹.

۳. سیدعلی اکبر قرشی، تفسیر احسن‌الحديث، ج ۱۲، ص ۳۰۱.

تفسیر آیه چهارم

«تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ» در شب قدر فرشتگان و روح [یعنی جبرئیل] با اجازه پروردگارشان [بر امام عصر علیه السلام] برای [تقدیر] هر کار نازل می شوند.^۱

«تَنْزَلُ» فعل مضارع است و دلالت بر استمرار دارد (البته در اصل «تَنْزَلُ» بوده است)؛ یعنی شب قدر ویژه زمان پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و نزول قرآن مجید نیست، بلکه امری است مستمر و شبی است مداوم که در هر سال تکرار می شود. جمله اسمیه «سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ» در آیه بعدی هم نشانه دوام و استمرار است.

منظور از «مِنْ كُلِّ أَمْرٍ» این است که فرشتگان برای تقدیر و تعیین سرنوشت‌ها و آوردن هر خیر و برکتی در آن شب نازل می شوند^۱ یا اینکه هر امر خیر و هر سرنوشت و تقدیری را با خود می آورند.^۲

ارتباط دائمی با آسمان

هرچند وحی به معنای خاص آن پس از رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله منقطع شد و نبوت به پایان رسید، اما این آیه در این سوره دائمی بودن شب قدر را نشان می دهد؛ یعنی راه ارتباط خدا با خلق و خلق با خدا همیشه باز است و زمین با آسمان همواره ارتباط دارد.

درباره تفسیر «روح» در آیه چهارم، سه نظریه مطرح است:

۱. روح اشاره به جبرئیل، فرشته وحی دارد؛
۲. با استناد به آیه «وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا»^۳ همان گونه که بر پیامبران پیشین وحی فرستادیم بر تو نیز روحی را به فرمان خود وحی کردیم»، روح را به معنای وحی الهی گرفته اند.
۳. بر اساس روایتی از امام صادق علیه السلام، روح موجودی بزرگ تر و برتر از فرشتگان است. ابوبصیر به امام صادق علیه السلام گفت: فدایت شوم، آیا روح، جبرئیل نیست؟ فرمود: جبرئیل از فرشتگان است، درحالی که روح، آفریده ای عظیم تر از فرشتگان است، مگر نه این است که خداوند عزوجل می فرماید: «تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ»^۴.

۱. طبق تفسیر اول «من» به معنی «لام» است و مفهوم «مِنْ كُلِّ أَمْرٍ» «لاجل کل امر» می باشد.

۲. من به معنی «باء مصاحبت» می باشد (جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه، ج ۲۷، ص ۱۸۵).

۳. شوری: ۵۲.

۴. سیدهاشم بحرانی، البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۷۰۱.

تفسیر آیه پنجم

«سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ: آن شب، شب سلامت و رحمت [و درود فرشتگان بر مؤمنان شب‌زنده‌دار] است تا طلوع صبح».

شعر حافظ در تفسیر همین آیه می‌تواند باشد:

دوش وقت سحر از غصه نجاتم دادند و اندر آن ظلمت شب آب حیاتم دادند
چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی آن شب قدر که این تازه براتم دادند

کلمه «سلام» در این آیه به معنای «سلامتی» و عاری‌بودن از آفت‌های ظاهری و باطنی است. جمله «سلام هی» اشاره است به عنایت الهی در تعلق‌گرفتن رحمتش به همه بندگان که به سوی او روی می‌آورند؛ همچنین خبر می‌دهد از بسته‌شدن باب عذابش به بندگان توبه‌کارش. طبعاً در آن شب، کید شیطان‌ها هم مؤثر واقع نمی‌شود؛ همان‌گونه که در بعضی از روایات به این معنا اشاره شده است و در جامعه هم این موضوع مشاهده می‌شود که اگر مردم به ماه مبارک رمضان و مراسم‌های شب قدر با تمام وجود معتقد باشند و عمل کنند، دست شیاطین بسته می‌شود و آمار جرایم به طور چشمگیری کاهش می‌یابد. دکتر مجید ابهری - رفتارشناس و استاد دانشگاه - در این باره می‌گوید: با آغاز ماه مبارک رمضان، ۲۵ درصد از آسیب‌های اجتماعی، تخلفات و جرایم در بین جوانان کاهش می‌یابد. بر اساس آمارهای پلیس هم در ماه مبارک رمضان و در شب‌های احیا، آمار جرایم مهم در کشور (در سال ۱۳۹۲) به طور میانگین بین ۵ تا ۳۳ درصد کاهش داشته است.^۱

طبق تفسیر دیگری در المیزان آمده است: مراد از کلمه «سلام» این است که در آن شب ملائکه از هر مؤمن مشغول به عبادت بگذرند، سلام می‌دهند.^۲

نکته بعدی اینکه «سَلَامٌ» یکی از نام‌های خداوند در قرآن است: «هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ ...».^۳

خداوند در قرآن به پیغمبر ﷺ دستور داد که به مؤمنان سلام نماید: «وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ...».^۴

۱. قدس آنلین، ۲۶ تیر، ۱۳۹۲.

۲. سیدمحمدحسین طباطبائی، المیزان، ج ۲۰، ص ۳۳۳.

۳. حشر: ۲۳.

۴. انعام: ۵۴.

هرچند بهتر است کوچک‌تر به بزرگ‌تر سلام کند؛ اما کسی نتوانست در سلام کردن به پیغمبر پیش قدم شود و پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله همیشه پیشگام سلام بود و حتی به بچه‌های کوچک سلام می‌فرمود و توضیح می‌داد که من بر بچه‌ها سلام می‌کنم تا بقیه هم یاد بگیرند و بعد از من این سنت حسنه همگانی شود.

سلام در اسلام آداب و آثار فراوانی دارد و از آداب سلام، رسا و بلندگفتن است. امام صادق علیه السلام فرمود: «إِذَا سَلَّمَ أَحَدُكُمْ فَلْيُجْهَزْ بِسَلَامِهِ»^۱ وقتی همدیگر را می‌بینید، با صدای بلند به همدیگر سلام کنید». بنابراین سلام هم از اسمای حسناى الهی و هم حرکت اخلاقی درستی است.

شب قدر، شب سلامت فکر و روح آدمی و تعالی به سوی خداوند سلام است. تقدیر امور از سوی خداوند، بر اساس سعادت بشر مقدر شده است، مگر آنکه او خود نخواهد. پس قدر بدان، برای خود کاری کن شاید شب قدر آخرینت باشد

سخن پایانی اینکه در این شب سلام و سلامتی و امان، هم قرآن نازل شده است، هم اعمال خیر، هم عبادت و احیا و شب‌زنده‌داری در آن مساوی با هزار ماه است و هم خیر و برکت و رحمت الهی در این شب بر بندگان فرو می‌آید. پس در این شب قدر و شب التماس به امام زمان عجل الله تعالی فرجه عرضه بداریم:

احیا گرفته‌ام که تو احیا کنی مرا	قدرم اگر که با تو مقدر شود بس است
خیری ندیده‌ام من از عمری که بی تو رفت	عمرم اگر به دیدنت آخر شود بس است
یک بار اگر که با تو شبم سر شود بس است	یا خاک پای حضرتت این سر شود بس است
امشب مرا به خاطر جدت علی ببخش	آقا که راضی از دل نوکر شود بس است ^۲

کتاب‌نامه

۱. اربلی، علی ابن ابی‌الفتح، کشف الغمّه، تبریز: مکتبه بنی‌هاشمی، ۱۳۸۱ ق.
۲. بحرانی، سیدهاشم، البرهان فی تفسیر القرآن، تهران: بنیاد بعثت، ۱۴۱۶ ق.
۳. جمعی از نویسندگان، تفسیر نمونه، تهران: دارالکتب الاسلامیه، [بی‌تا].

۱. ملامحسن فیض کاشانی، ج ۳، ص ۳۸۴.

۲. محمد بیابانی.

۴. الحاکم النیسابوری، ابو عبدالله محمد بن عبدالله، المستدرک علی الصحیحین، بیروت: دارالکتب العلمیة، ۱۴۱۱ ق.
۵. سعدی، مصلح الدین، گلستان، [بی جا]: [بی نا]، [بی تا].
۶. طباطبائی، سید محمد حسین، تفسیر المیزان، قم: اسماعیلیان، ۱۳۹۴ ق.
۷. طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر مجمع البیان، لبنان: دارالمعرفه، ۱۴۰۸ ق.
۸. عروسی حویزی، عبد علی بن جمعه، تفسیر نورالثقلین، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۵ ق.
۹. فیض کاشانی، ملا محسن، محجة البیضاء، قم: نشر اسلامی، ۱۳۸۳ ش.
۱۰. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس های از قرآن، ۱۳۸۸ ش.
۱۱. قرشی، سید علی اکبر، تفسیر احسن الحدیث، تهران: نشر بنیاد بعثت، [بی تا].
۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران: دارالکتب الاسلامیة، ۱۳۸۸ ق.
۱۳. مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، بیروت: مؤسسة الوفاء، ۱۴۰۳ ق.
۱۴. _____، مرآة العقول، تهران: دارالکتب الاسلامیة، ۱۴۰۴ ق.